

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-3>

**MODERN UKRAINIAN SOCIETY AND ITS PHENOMENON
HISTORICAL PAST**

**СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ЙОГО ФЕНОМЕН
ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО**

Lopatska N. M.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
History, Head of the Department of History
of the Private Higher Educational
Institution «Academician Stepan
Demianchuk International University of
Economics and Humanities»
Rivne, Ukraine*

Лопатська Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, завідувач
кафедри історії
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-
гуманітарний університет
імені академіка
Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Українське суспільство – це «...таке суспільство, яке самовизначається як кровно-духовна спільнота українського походження і будує своє життя за українським стилем. Включає в себе людей, які народилися в Україні чи (або) мешкають тут протягом тривалого часу, як і тих, які знаходяться поза межами України чи й не були в ній, та зберегли український стиль життя та цінності, властиві українському народові» [5]. Феномен – це «...рідкісне, незвичайне, виняткове явище», а у філософському значенні термін «феномен» – «...явище, єдине в своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуття» [6]. Феномен визначає щось або когось важливим, вагомим, винятковим або ж тим, що рідко зустрічається. Сутність українського суспільства, його стан формувалися в минулому й формуються у сучасності. Соціальна взаємодія у історичному витку часу продукує й на сьогодні для українського населення особливе явище його культури, етнічної установки, національної своєрідності. Кожен із нас більшою або ж меншою мірою засвоює переконання та моделі саме суспільної поведінки. Для сучасного українського суспільства – це є особливі «моделі», а саме якщо визначати їх у феномені історичного минулого.

Надзвичайно актуальним сьогодні є звернення науковців до проблеми українства, української ідентичності. На долю української нації випало чимало випробувань та історичних викликів. У різні історичні часи на рівні нав'язливої і цілеспрямованої урядової ідеології,

руйнівних політичних й репресивних заходів (для прикладу події в Україні, що пов'язані з терором – масовими репресіями тоталітарного режиму у рамках трьох великих хвиль: перша – у 1929-1931 рр., друга – у 1932-1934 рр., третя – у 1936-1938 рр.), міжконфесійних протиріч, які характерні як і для далекого у часі минулого, так і сучасності України (події міжконфесійних протистоянь, що мали місце на теренах українських земель ще наприкінці XVI ст., а у форматі історичних змін релігійно-політичних маніпуляцій активізувались: у XVII ст. – XIX ст. та сучасності) українство піддавали тиску.

Українська ідентичність, українство – це «...історично сформована адаптивно-еволюційна система ознак і властивостей, які вирізняють українську людину, українську спільноту й українську культуру з-поміж інших аналогічних об'єктів (феноменів). Системоутворювальним чинником буття українства як великої соціальної групи є українськість в її етнічній, культурно-мистецькій, громадянсько-політичній та інших формах» [4]. Сучасному українському суспільству надзвичайно важливо усвідомлювати, розуміти, приймати і розвивати українську національну ідентичність. Для України і у минулому, і на етапі сучасності проблема національної ідентичності визначається тим, що її населення відзначається поліетнічністю. Українське суспільство є мультикультурним, а відтак має надзвичайно складну структуру ідентифікацій. Причина цьому криється: в аспекті історичного формування України як держави; в розумінні та ідентифікації представників інших національностей, які проживали і проживають на теренах українських земель; в політичних, соціально-економічних трансформаціях, військових подіях, які відбувались і відбуваються в Україні. Сучасні виклики Україні, українському суспільству надзвичайно є складними, оскільки це не лише періоди реформ, змін політичних, соціальних, економічних процесів, а це події, що пов'язані із російсько-українською війною (російська збройна агресія проти України) – як пряме і опосередковане застосування збройної сили російською федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України. Відкритими складовими російської збройної агресії проти України, що розпочалася 2014 р. є: російське збройне вторгнення в Крим (лютий-березень 2014 р., з подальшим початком тимчасової окупації півострова росією 20 лютого 2014 р.); війна на сході України (на Донбасі) з квітня 2014 р. (розпочалася зі створення під прикриттям «народних» виступів спецслужбами російської федерації терористичних так званих Донецької та Луганської «народних республік»); широкомасштабне вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 р. [2]. Сучасне українське суспільство формувалося на різних ключових історичних етапах, що визначає сьогодні національний феномен українства – як національності з її засадничими ознаками

ідентичності. Історик І. Лисяк-Рудницький у праці «Історичні есе» зазначав: «Початків формування української нації треба шукати щойно в Київській Русі (чи, точніше, в період розпаду Київської держави), себто небагато століть після сформування українського народного (етнічного) колективу. Але нація, що викристалізувалася в Галицько-Волинському Королівстві та Великому Князівстві Литовському, загибає після Люблінської унії» [1, с. 17]. Надалі тенденційні зміни у формуванні української спільноти, що визначала її ідентичність яскраво простежуються у XVI ст.: «із середини XVI ст. починається активна національно-визвольна боротьба проти магнатського панування. Ця боротьба козацтва, що раз у раз переростала в збройні конфлікти, знайшла своє завершення в часи Б. Хмельницького. Козацька республіка в середині XVII ст. остаточно сформувалася як демократична держава з республіканським методом правління (Гетьманщина)» [3, с. 111-112]. Французька дослідниця соціолог Д. Шнаппер зауважує, що «війни пробуджують свідомість етнічних груп... Протистояння небезпеці чи поширення влади, спільна боротьба із зовнішніми чинниками народжують спільноту, що усвідомлює власну самотність» [7, с. 46]. Для порівняння з подіями минулого і в підтвердження думки Д. Шнаппер – Україна сьогодні продовжує яскраво визначати, розвивати свою національну ідентичність, але вже в рамках чергового виклику – російсько-української війни (з 2014 р.).

У народній українській свідомості дуже міцно збереглися «козацькі традиції». «Властива «козацька нація» вмирає в другій половині XVIII ст. Але козаччина, – а зокрема її вершковий щабель, Хмельниччина, – була таким могутнім струмом, що вона внесла тривалі нові елементи до побуту та колективної свідомості найширших народних мас (принаймні на більшості українських земель), стала невід'ємним складником української народної індивідуальності» [1, с. 20]. В кінці XVIII ст. посилюється надзвичайно зацікавленість українського дворянства Лівобережжя історією козацтва. На початку XIX ст. активізувались процеси становлення української національної ідентичності, а левову частку у цьому процесі відіграло поширення літературної української мови, чому сприяли представники молодих інтелектуалів, які «проживали в Слобідській Україні та були пов'язані з Харківським університетом» [3, с. 112]. Проголошення Української Народної Республіки 1917 р. стало черговим етапом у активізації феномену українськості і продовження становлення її національної ідентичності. 40-50-ті рр. XX ст. для Західної України були складними, але в черговий раз переломним етапом, оскільки саме тоді відбувався збройний опір комуністичній системі. Учасники національно-визвольних змагань демонстрували зв'язок з усією українською спільнотою, а своїми діями намагалися засвідчити злочинну діяльність

сталінського режиму, який проявив себе ще у 20-30-х рр. ХХ ст. на території Східної України. Надалі елементи української національної ідентичності викристалізовувались та посилювались у другій половині 80-х років ХХ ст., що пов'язано із діяльністю українського дисидентського руху. І, безумовно, події 24 серпня 1991 р. щодо Акту проголошення незалежності України – стали новим рубежем до продовження формування рис національної ідентичності сучасного українського суспільства та його розвитку.

Отже, сучасне українське суспільство – це складний елемент взаємодії суспільних, політичних, економічних, культурних, релігійних, етнічних процесів, що характерні для історичного минулого України. Українська нація зберегла свою національну ідентичність, а у її історичному становленні головним феноменом визначились дії до збереження самобутності, тяжіння до історичної традиції. Як результат – це функціонування у сучасності української нації – як особливої етносоціальної спільноти зі своїми символами, історичною пам'яттю, духовними, культурними та політичними цінностями, що визначають національну самосвідомість.

Література:

1. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т. 1. URL: <https://www.rulit.me/books/istorichni-ese-tom-1-read-578386-17.html> (дата звернення 17.08.2022).
2. Російсько-українська війна (з 2014). Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_\(з_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_(з_2014)) (дата звернення 17.08.2022).
3. Тиский М. Г. Етапи становлення української національної ідентичності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2011. № 21. С. 111-114.
4. Українська ідентичність. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_ідентичність (дата звернення 16.08.2022).
5. Українське суспільство. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українське_суспільство (дата звернення 16.08.2022).
6. Феномен. Словник.UA. URL: <https://slovnuk.ua/> (дата звернення 16.08.2022).
7. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію націй / Пер. з французької Р. В. Мардера. Харків: Фоліо 2007. 223 с.